

**Kulturhistorisk inventering
i Sunne kn 1977**
Ö. Ämterviks sn

Rapport från Värmlands museum

Innehållsförteckning

sid

1.	Förord	2
2.	Inledning	3
3.	Motivering	3
4.	Redovisning	4
5.	Principer för urvalet av inventeringsobjekt	5
6.	Värdefulla miljöer och landskapsavsnitt	8
	A. Mårbacka - S. Ås	9
	B. Nolbergsviken	11
	C. Prästbol - Herresta	12
	D. Snedsby	13
7.	Fornlämningar	14
	Förteckning över förhistoriska lämningar, milstenar m.m. i Ö.	
	Ämtreviks socken	17
	Fornlämningar	17
	Anläggningar som måste kontrollundersökas	23
	Milstenar, minnesstenar och andra lämningar från historisk tid	25
8.	Förteckning över särskilt beaktansvärda byggnader i Ö. Ämtreviks socken	28
9.	PM i byggnadsvård	39

FÖRORD

Värmlands museum har under augusti och september 1977 på uppdrag av Sunne kommun utfört en kulturhistorisk bebyggelseinventering i kommunen. Inventeringen omfattar den befintliga bebyggelsen inom Ö. Änterviks socken samt fornlämningarna inom hela kommunen.

Samtliga fastigheter i inventeringsområdet har besiktigats och de kulturhistoriskt värdefulla har därvid registrerats. Följande rapport innehåller presentation av särskilt beaktansvärda byggnader, genomgång av fornlämningsbeståndet, samt med utgångspunkt från detta, förslag till kulturhistoriskt värdefulla miljöer, värda speciell hänsyn i den fysiska planeringen.

Fältarbetet 1977 har utförts av fil.kand. Per-Gunnar Johansson och arkitektstuderande Tomas Nyström. Renskrivning av inventeringsblanketterna har skett genom Sunne kommunkontor och fotomonteringen har utförts av fruarna Aino Benson och Anne Marie Larsson. Arbetet har stått under ledning av amanuens Eva Björkman. För den arkeologiska genomgången har amanuens Göran Wettergren svarat. Bearbetning och presentation av materialet har gjorts av Eva Björkman i samarbete med Göran Wettergren och landsantikvarie Gösta von Schoultz.

Det är angeläget att kommunala organ och enskilda följer upp inventeringen och verkar för att de kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader som finns redovisade i utredningen bevaras och skyddas.

Karlstad i mars 1978

Gösta von Schoultz
Landsantikvarie

INLEDNING

Byggnadsinventeringen har varit selektiv, dvs målet har varit att i det totala byggnadsbeståndet påpeka kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. Dessa är framför allt sådana som ännu idag har sin tidstypiska karaktär bevarad. Arbetet har utförts enligt i detta sammanhang gängse inventeringsmetodik, vilken finns beskriven i "Byggnadsinventering, förslag till riktlinjer. Riksantikvarieämbetet, Småskrifter och särtryck nr 17, Stockholm 1971".

Resultatet föreligger i ca 200 inventeringsblanketter, var och en redovisande en fastighet, och ca 2000 svartvita fotografier.

Ekonomiska kartan (1:10 000) har använts vid fältarbetet. Inventerade fastigheter, fornlämningar, lämningar från historisk tid och utvärderade miljöer har sedan redovisats på kartor i skala 1:10 000 och 1:100 000.

Denna inventeringsrapport är avsedd som ett underlag för byggnadsnämndens och kulturnämndens arbete och kommunens detaljplanering inom ramen för den översiktliga fysiska planeringen. Den avser emellertid också att vara till vägledning för allmänheten.

Det fullständiga utredningsmaterialet finns tillgängligt för allmänheten i ett exemplar hos byggnadsnämnden i Sunne och ett hos Värmlands museum, Karlstad.

En inventering av detta slag är aldrig slutgiltig. Framtida värderingar kommer med all sannolikhet att medföra en annorlunda och vidare syn på gamla byggnader. Av vikt är att framhålla att de fastigheter som presenteras i denna rapport inte är de enda med kulturhistoriskt värde. Vad som här presenteras är en sammanställning av de angelägnaste skyddsobjekten.

MOTIVERING

Kulturlandskapet är ett resultat av människors verksamhet under lång tid. I äldre tid var exploateringen av landskapet måttlig, medan dagens tekniska möjligheter medför en långt gående omvandling. En stor del av den

ursprungliga miljön måste förändras, men genom den medvetna planering som nu påbörjats kan man åstadkomma att huvuddragen i den tidigare utvecklingen även fortsättningsvis skall kunna urskiljas. Om de viktigaste historiska minnesmärkena, miljöerna och landskapspartierna inpassas i den nya bebyggelsen, respektive inte helt tillåts försvinna i avfolkningsbygderna, möjliggör detta ett upprätthållande av bygdens historiska kontinuitet. Kulturarvet utgör en värdefull källa till ökad förståelse för och större samhörighet med bygden.

Vid den kulturhistoriska inventeringen har vi utgått från att man bör försöka bevara det som är eller varit normalt för bygden och inte det unika. På lång sikt framstår det en gång ordinära som det ur kulturhistorisk synpunkt värdefulla. Bygdens gamla vägnät liksom de gamla by- och gårdsnamnen bidrar också till att bevara kontinuiteten, varför det är angeläget att de bibehålles.

I de fall där äldre bebyggelse måste försvinna är det viktigt att den noggrant dokumenteras innan rivning igångsättes.

REDOVISNING

Inventeringsmaterialet redovisas i 1) värdefulla miljöer och landskapsavsnitt, 2) fornlämnningar och 3) särskilt beaktansvärda byggnader. Med särskilt beaktansvärd avses här byggnader med stort kulturhistoriskt värde (jfr principer för urvalet av inventeringsobjekt, sid. 6), vilkas bevarande kan anses vara av väsentligt allmänt intresse. Miljöer och byggnader markeras på kartor. De fastigheter som inventeras är förtecknade i bokstavsordning efter fastighetsbeteckningen.

Det finns för närvarande inte samma generella lagskydd för byggnader av kulturhistoriskt värde som i fråga om fornminnen. Idag har vi i Värmland ca 50 byggnader, skyddade enligt 1960 års lag om byggnadsminnen. Inom Ö. Änterviks socken finns hittills en, nämligen Mårbacka herrgård. En byggnad kan förklaras som byggnadsminne om den väl bevarar och visar äldre tiders byggnadsskick eller minnet av en historisk händelse. Häruti inryms såväl bostadshus som nyttobyggnader av annat slag, t.ex. industriminnesmärken. Kyrkans byggnader faller under en särskild lagstiftning.

Det nämnda lagskyddet är endast tillämpligt på enskilda byggnader och kan ej användas för skydd av miljöer. Däremot finns vissa paragrafer i byggnads- och naturvårdslagarna som kan användas för miljöskydd. I byggnadslagens § 86 anges att i område med historiskt eller konstnärligt värdefull bebyggelse nybyggnad icke må företagas utan länsstyrelsens tillstånd. Byggnadsstadgan innehåller också anvisningar rörande äldre bebyggelse och nybyggande. I § 9 stadgas att områden med särskild naturskönhet eller säregna naturförhållanden, bebyggelse med särskilt värde ur historisk eller kulturhistorisk synpunkt /---/ skola såvitt möjligt bevaras". Väsentligast i detta sammanhang är dock § 38 som lyder "Åt byggnads yttre skall givas sådan utformning och färg, som stads- eller landskapsbilden fordrar och som befinnes lämplig såväl för byggnaden i och för sig som för en god helhetsverkan". "Byggnad av större värde ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt må icke förvanskas vare sig genom arbeten å själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet".

Även i naturvårdslagen finns i § 19 angivet skydd för landskapsbilden. Med den snabba utvecklingen som vi befinner oss i blir det alltmer uppenbart att ett större antal hus måste skyddas än man tidigare räknat med. Där inte aktiva åtgärder vidtas försvinner den äldre bebyggelsen. Bevaringsplaner måste upprättas före planering av nybebyggelse.

Den förteckning över särskilt beaktansvärda byggnader, som här nedan presenteras, samt det övriga inventeringsmaterialet avses ligga till grund för byggnadsnämndens fortsatta arbete.

I byggnadsstadgan från 1959 föreskrivs i 1 kap. 1 §

"I varje kommun skall finnas en byggnadsnämnd, som har att öva in-
seende över hur kommunens område bebygges.

Särskilt åligger det nämnden

.....

att samarbeta med övriga myndigheter, vilkas verksamhet berör nämndens arbetsområden eller vilkas bedömande äro av betydelse för nämndens verksamhet

Det har tidigare varit svårt för byggnadsnämnden att veta när landsantikvariern skall kontaktas. I och med presentationen av denna inventeringsrapport klargörs det vilka ärenden som berör landsantikvariens arbetsområden.

Vid alla ärenden som rör fastigheter med särskilt beaktansvärda byggnader samt vid alla sådana som rör fastigheter i de sammanhängande miljöområdena bör landsantikvariens yttrande inhämtas.

PRINCIPER FÖR URVALET AV INVENTERINGSOBJEKT

Det är svårt att ge några generella regler för urvalsförfarandet, men de punkter som här nedan anges får ses som riktlinjer och varje fastighet har bedömts med hjälp av en kombination av dessa punkter.

1 Det tidstypiska utseendet

Varje stilepok har sina karakteristiska drag, detta kan visa sig i bl.a. huskroppens form och i enskilda detaljer som fönster-, dörr- och fasadtyper. Äldre byggnader som fortfarande i alla detaljer har kvar sitt ursprungliga utseende är ytterst sällsynta. Ju mer tidstypisk en byggnad är desto värdefullare får den anses vara från kulturhistorisk synpunkt.

2 Aldern

Det tidstypiska utseendet och konstruktionen är av betydligt större vikt än åldern. En fullständigt bevarad mangårdsbyggnad från 1700-talet t.ex. är av större intresse än en motsvarande från 1910-talet. Förhållandet är däremot det motsatta om 1700-talshuset har en modern exteriör och detta inte är fallet med 1910-talshuset. Aldern är sålunda inte avgörande. De fastigheter som presenteras i denna rapport är en sammanställning av de mest angelägna skyddsobjekten.

3 Den inre miljön

Med den inre miljön menas här den miljö som bildas av samtliga till en fastighet hörande byggnader. Den viktigaste byggnaden är bostadshuset, men ju bättre gårdshelheten är bevarad desto större intresse. En mycket välbevarad ekonomibygnad kan väl motivera att fastigheten inventeras.

4 Den yttre miljön

Med den yttre miljön menas här den miljö som bildas av kringliggande fastigheter eller omgivande landskapet. Har en fastighet kulturhistoriskt värde ökas detta värde om omgivningen är oförstörd. Detta kan föra med sig att en fastighet finns redovisad i inventeringen på grund av den omgivande bebyggelsens värde.

5 Karakteristiskt för bygden

Av vikt vid inventeringen är också om en byggnad kan anses vara karakteristisk för den bygd där den står. Mangårdsbyggnaden av ett visst utseende kan vara typiska för en bygd eller socken och villor eller arbetarbostäder för ett samhälle. En enstaka villa med speciellt utseende har dock mindre intresse på ~~rena~~ landsbygden etc. Emellertid finns det naturligtvis undantag. Arkitekt-ritade byggnader kan ha konsthistoriskt intresse eller ett hus kan ha varit bostad för en känd person och därigenom få kulturhistoriskt specialintresse. Den utförda inventeringen är en exteriörinventering och interiörerna har ej haft någon avgörande betydelse för bedömningen.

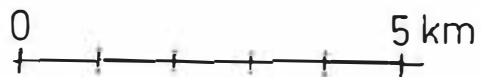
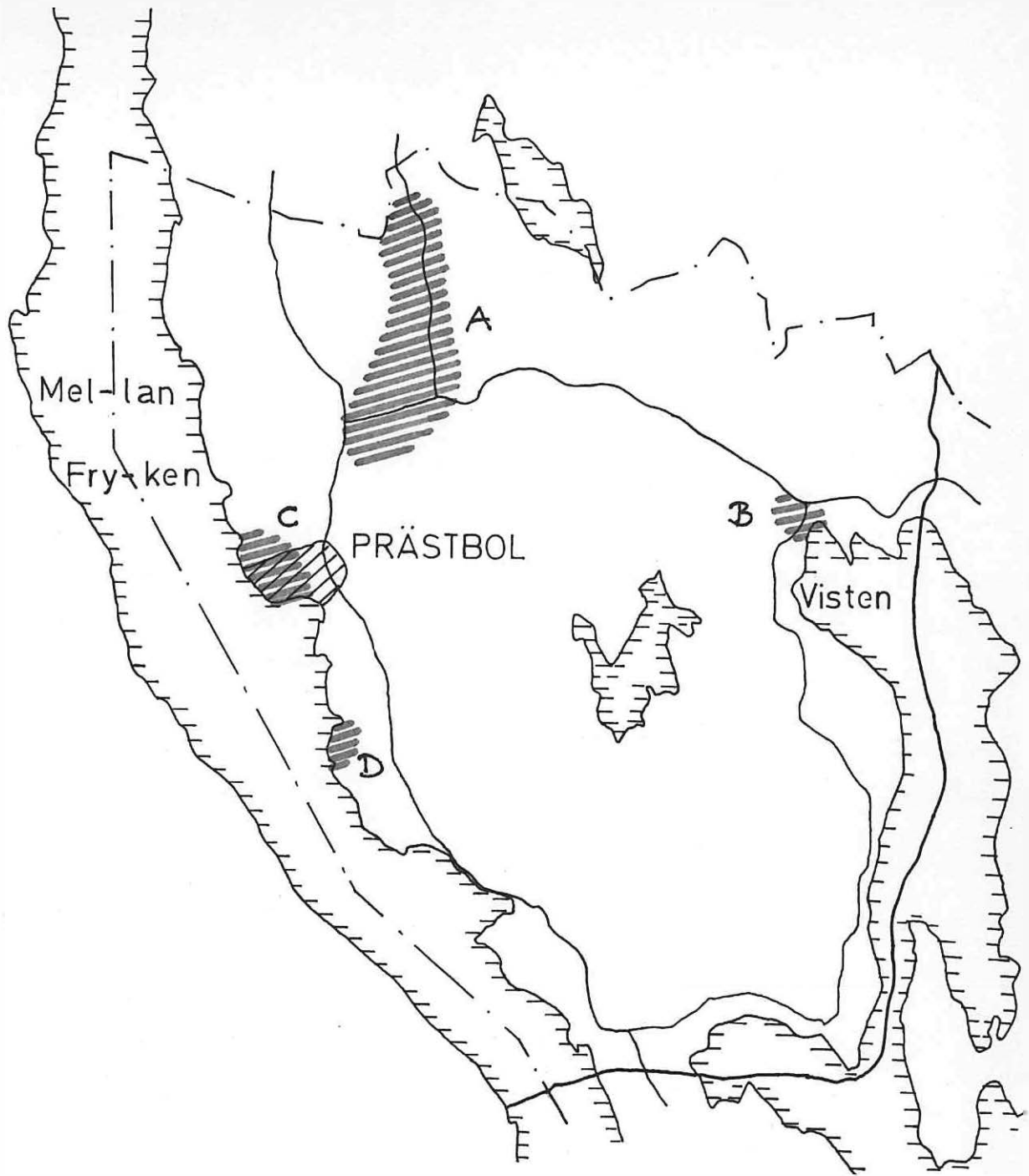
VÄRDEFULLA MILJÖER OCH LANDSKAPSAVSNITT

Karta 1 visar ett antal skyddsvärda miljöer inom Ö. Ämterviks socken. Det är ofta svårt att passa in enstaka äldre minnesmärken i den moderna planeringen utan att de förlorar en del av sitt kulturhistoriska värde. Därför är det både ur bevarings- och planeringssynpunkt fördelaktigt att satsa på miljöer, där det ingår ett flertal för bygden karakteristiska objekt från skilda tider. Miljöer, där forn-lämningar, byggnader, äldre vägnät, kulturlandskap etc. finns samlat till en kulturhistorisk enhet visar på äldre tiders samspel mellan bebyggelse och natur. Sådana områden får stor vetenskaplig och pedagogisk betydelse. Inte minst värdefulla blir de också som rekreatiomsområden. Arbetet har därför syftat till att avgränsa karakteristiska och särskilt beaktansvärda miljöer, vilka avses ligga till grund för bevaringsområden markerade i den fysiska planeringen.

Ur det totala inventeringsmaterialet har vid bearbetningen utkristalliserats en rad kulturhistoriskt intressanta miljöer. Det är framför allt byggnader av äldre typ som konstituerat områdena, men även kulturlandskapets karaktär har haft betydelse.

Följande fyra miljöer är aktuella inom Ö. Ämterviks socken. (se översiktskarta 1)

- A. Mårbacka - S. As Karta 11351, 11361
- B. Nolbergsviken Karta 11352
- C. Prästbol - Herresta Karta 11350
- D. Smedsby Karta 11350

KARTA NR 1
VÄRDEFULLA MILJÖER

SUNNE KOMMUN

Ö.ÄMTERVIKS S:N

SKALA 1:100.000

Bebyggelsemiljö i norra delen av Ö. Änterviks socken från och med Mårbacka i norr till och med S. Ås i söder. Området sammanbinds av det öppna kulturlandskapet i den nord-sydliga dalgången och av landsvägen som följer den östra dalsidan.

Beskrivning Selma Lagerlöfs hem Mårbacka ligger nära gränsen mot Sumne sn. Gården som omges av en vidsträckt park, ligger i ett öppet odlingslandskap som sluttar svagt mot väster. På andra sidan landsvägen i öster övergår terrängen i skogsmark.

Området består av huvudgården Mårbacka samt ytterligare några därikring liggande gårdar som ingår i landskapsbilden. Mårbackas manbyggnad, vilken fick sitt nuvarande utseende 1921-23, fungerar som minnesgård över Selma Lagerlöf och är registrerad och vårdad som byggnadsminne. Övriga i miljön ingående gårdar är arrendatorsgården med boningshus från 1913 (Mårbacka 1:2), "Halla", (Mårbacka 3:1) och "Därner", en synnerligen oförändrad 1800-talsgård med bevarad inredning m.m. (Mårbacka 1:6).

Mårbacka har naturligtvis ett stort kulturhistoriskt värde och intresse såsom en av våra internationellt mest välkända författares hem. Det välbevarade omgivande kulturlandskapet bidrar till dess värde och skönhet.

S. Ås ligger i vägkorset där den östra vägen från Sumne når vägen mellan Olsäter och Ö. Äntervik. Terrängen är tämligen flack och öppen med odlad mark i väster och begynnande skogsmark ett stycke österut.

S. Ås är en relativt stor by med ett flertal oregelbundet placerade gårdar. Byn genomgick laga skifte 1862, men huvuddelen av gårdarna fick ligga kvar på sina gamla platser. Endast tre gårdar flyttades ut till nya tomtplatser söder om byn. En förändring av byplanen har dock den nyare vägdragningen i öst-västlig riktning inneburit. Den gamla landsvägen finns kvar strax norr om den nya vägen och fungerar som tillfartsväg till gårdarna. Kring den gamla vägen ligger några av de mest välbevarade gårdsenheterna.

Flera av manbyggnaderna i byn är traditionella värmländska tvåvånings timmerhus med faluröd panel. Bäst bevarade är S. Ås 1:63 och 1:88. Av äldre typ är manbyggnaden på S. Ås 1:11 med sina halvcirkelformade fönster i vindsvåningen. Från tiden omkring sekelskiftet stannar S. Ås 1:32 med sin tvåvåninga och rikt utsmyckade glasveranda. Även det lilla enkla men i sitt slag karakteristiska

och välbevarade missionshuset är från sekelskiftet (S. Ås 1:56). Bland yngre välbevarad bebyggelse märks den rappade handelsboden i stram 20-talsklassicism (S. Ås 1:66) samt ett litet rödmålat bostadshus, uppfört i enlighet med nationalromantikens anda (S. Ås 1:45, 1:51).

S. Ås äger kulturhistoriskt värde såsom en välbevarad by med bibehållen äldre bebyggelse. Särskilt skyddsvärda är gårdarna i sydväst intill den gamla landsvägen. Det öppna kulturlandskapet har stor betydelse för upplevelsen av byn och dess läge i övergången mellan den flacka dalgången och den mer höglänta skogsmarken.

Huvudbyggnaden på Mårbacka är byggnadsminne enligt 1960 års lag.

Mårbacka och kulturlandskapet närmast gården äger skydd enligt 86 § byggnadslagen. För återstoden av området finns inget lagskydd men det öppna kulturlandskapet sammanfaller med jordbrukets intresseområde. Mårbacka - S. Ås bör behandlas som en helhet och stor vikt bör läggas vid att kulturlandskapet hålles i hävd. Inom Mårbackas område bör nybebyggelse inte tillåtas annat än med stor restriktivitet. För hela det uttagna området gäller att eventuella nytillkommande byggnader bör anpassas till de befintliga i fråga om läge, form, material och färg.

Mindre bebyggelsemiljö strax norr om sjön Visten i östra delen av Ö. Änterviks socken. Bebyggelsen omges av ett öppet och kuperat kulturlandskap.

Beskrivning Nolbergsviken består av fyra gårdar. Tre av gårdarna ligger samlade i anslutning till den nord-sydligt gående landsvägen som följer en höjdsträckning. Den fjärde gården ligger något väster därom och skiljs från dessa av det öppna landskapet. Alla gårdar har ett äldre byggnadsbestånd med bevarade man- och ekonomibyggnader. Särskilt bemerkansvärd är manbyggnaden på Nolbergsviken 1:11.

Re. i- menda- tioner Den sydöstra delen av området berörs av strandskyddsområde enligt 15 § NVL. I övrigt saknas skyddsbestämmelser.

Kulturlandskapet runt gårdarna bör hållas i hävd. Eventuella nytillkommande byggnader bör vara gårdsanknutna samt anpassas till de befintliga vad det gäller läge, färg, form och materialval.

Bebyggelse- och fornlämningsområde på östra sidan av sjön Fryken, norr om Prästbolsviken. Det uttagna området begränsas av Fryken i söder och öster, samt av skogsbrynet i norr.

Beskriv- På höjden ovanför Prästbolsviken ligger Ö. Änterviks kyrka omgiven av en
ning mindre samling byggnader. Något nordväst därom och med vid utsikt över Fryken ligger Herresta, prästgården. Alldeles intill stranden finns en rik förekomst av fornlämningar omfattande såväl bronsålders- som järnåldersgravar. Terrängen kring Ö. Äntervik är relativt öppen med uppodlad eller betad mark och mindre skogspartier närmast sjön.

Bebyggelsen runt kyrkan ligger samlad på en höjd och rymmer flera byggnader av kulturhistoriskt värde. Nämnas kan den f.d. skolbyggnaden, nu församlingshem, som fick sitt nuvarande utseende vid 1800-talets mitt, (Prästbol 3:41) samt den lilla sockenstugan därintill från 1800-talets början (Prästbol 3:42). Genom Selma Lagerlöfs författarskap samt hennes här belägna gravplats är Ö. Änterviks kyrka känd för en större allmänhet. Detsamma gäller även för den nuvarande prästgården Herresta; Borg i Gösta Berlings saga.

Fornlämningarnas läge nära stranden är mycket karakteristiskt för Fryksdalen och de bedöms därför vara av stort värde. Att platsen har använts sedan lång tid som begravningsplats visar de spår som idag finns ovan mark från bronsålder, järnålder och sen tid.

Närmast Fryken är ett antal gravrösen från bronsålder belägna. Dessa är vanligen runda, men ett röse har ovanligt nog oval grundform. Det är inte mindre än 19 x 10 m stort.

Strax ovanför dessa har järnålderns gravhögar anlagts. De två gravfält som här finns består av sammanlagt 25 högar, som i åtskilliga fall visar tydliga konstruktionsdrag i form av kantrännor. Dessa gravfält har kommunens i särklass bäst bevarade anläggningar av detta slag.

Fornlämningsområdet är mycket lättillgängligt och naturskönt beläget, och är livligt besökt, bl.a. beroende på närheten till kyrkan och minnena efter Selma Lagerlöf. (Se vidare i fornlämningsförteckningen nr 11-15, 17-18).

Rekom- Ett område runt kyrkan är skyddat av § 86 BL. Fornlämningarna äger skydd
menda- enligt fornminneslagen samt ligger inom område med landskapsskydd enl. 19 §
tioner NVL och strandskydd enl. 15 § NVL.

Från kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att bybildningen runt kyrkan behålles som en klart angränsad enhet, omgiven av öppen mark. Likaså bör det bebyggelsehistoriska sambandet mellan kyrkby och fornlämningar bevaras eftersom det ger möjlighet att uppleva den åtminstone 2000-åriga kontinuitet som bosättningen på denna udde vid Fryken har haft. Nybebyggelse bör därför undvikas inom kyrkans område (skyddat av § 26) samt i det känsliga öppna landskapet väster därom, innefattande fornlämningarna samt prästgården Horresta och arrendegården öster om denna.

Fornlämningsområde vid Smedsby intill Frykens östra strand. Den uttagna miljön omfattar en höjd med brant sluttande stränder i väster och norr.

Beskriv-
ning

Fornlämningarna är koncentrerade till strandslutningen. De här förekommande rösen och stensättningarna tillhör kommunens vanligaste fornlämningstyper och brukar dateras till bronsålder. Flera av rösen är påfallande stora och höga, anlagda på ett monumentalt och karakteristiskt sätt med vid utsikt över Fryken. Längs sjöns östra strand finns flera motsvarande anläggningar, men de vid Smedsby tillhör de bästa i sitt slag och kan genom sin täthet och lättillgänglighet lämpligen få representera kommunens rösebestånd. (Se vidare i fornlämningsförteckningen nr 61, 63-72).

Fornlämningarna äger skydd enligt forminneslagen. De ligger inom strandkyddsområde enl. 15 § NVL.

FORNÄMNINGAR

I det följande framlägges en förteckning över de anläggningar, vilka upptagits vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering inom Ö. Ämterviks socken år 1966. De angivna numren hänför sig till ämbetets fornminnesregister.

Vid en genomgång av fornämningarna bedömes dessa dels utifrån vetenskapliga aspekter, dvs. huruvida fornämningarna genom sin art, typ, spridningsbild, terrängläge m.m. ställer vissa problem eller kan antagas kunna ge svar på olika frågor kring vår förhistoria, dels utifrån sociala aspekter, dvs. i vad mån anläggningarna kan anses vara av betydelse för möjligheterna att förstå områdets eller bygdens historia eller eljest vara av turistiskt eller pedagogiskt värde. Här måste betonas att en bedömning alltid måste grundas på dagens kunskaper och erfarenheter, och att värderingarna i framtiden kan komma att ändras beroende på nya kunskaper, vunna genom vetenskapliga bearbetningar eller eljest genom andra faktorer.

Alla fornämningar är skyddade enligt lag den 12 juni 1942 om fornminnen, men vid en genomgång utifrån ovannämnda aspekter framgår klart att vissa fornämningar kräver ett avsevärt större miljöskydd och hänsynstagande vid en ev. planläggning. En fornämning karakteriseras ofta av ett speciellt terrängläge, vilket är en del av själva fornämningen. På karta 2 har med särskild markering angivits de fornämningar som kräver ett sådant speciellt hänsynstagande. Anledningen härtill har redovisats för de aktuella objekten i samband med förteckningen över fornämningarna.

I en särskild del av förteckningen upptages sådana objekt, vilkas karaktär av fornämning är tveksam, men där en kontrollundersökning måste företagas före en ev. exploatering. En sådan sondering bör bl.a. göras för att förhindra kostnadskrävande, försenande överraskningar vid exploateringen. Dessa anläggningar har ej karterats, men i förteckningen anges fastigheterna och de aktuella ekonomiska kartbladen.

Slutligen presenteras de milstenar, minnesstenar, broar och andra lämningar från historisk tid, vilka ävenledes äger skydd enligt fornminneslagen. Dessa anläggningar har karterats på karta 3. Broarna kan orsaka bevarande-problem, om de tages ur allmän trafik och statens vägverk därigenom avsäger sig ansvaret för desamma. Ofta kan dessa frågor lösas genom ett kommunalt övertagande av ansvaret för dem.

Sunne kommun har i jämförelse med många andra kommuner i Värmland ett förhållandevis rikt förhistoriskt fornlämningsbestånd. Det är dock något ensidigt med en klar övervikt för rösen och stensättningar, gravformer som man traditionellt hänför till bronsåldern.

Praktiskt taget alla fornlämningar är belägna kring Frykens stränder och då i synnerhet på den östra sidan. Här ligger rösen och stensättningar tätt som ett pärlband. En motsvarande koncentration kring vattendrag kan man i Värmland endast påträffa i Arvika kommun längs Glafs fjorden. I övrigt finns några gravhögar kring Rottneros och Sunne samt ett antal fångstgropar som dock ligger spridda i östra delen av kommunen utan någon koncentration någonstans.

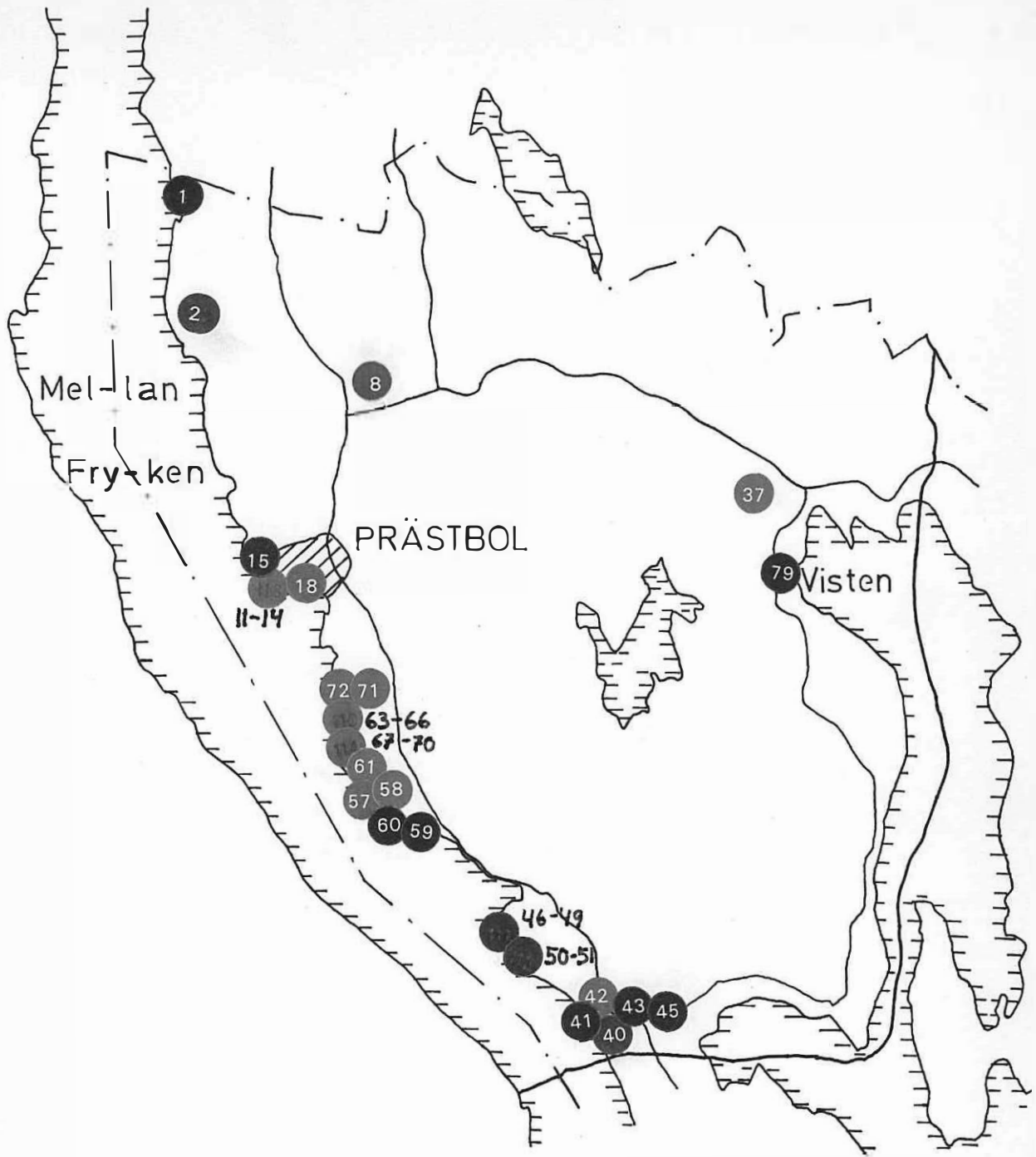
Boplatser från förhistorisk tid känner vi idag till i några fall, bl.a. från gården Bössviken i sydligaste delen av Östra Ämtervik socken. Här har man funnit ett flertal stenyxor samt en spjutspets. Fynden har framkommit vid en pågående inventering av stenåldersboplatser i lönet och har ännu inte hunnit bearbetas, varför man ännu inte kan säga något om boplatsens utsträckning. I övrigt föreligger från skilda delar av kommunen ett stort antal lösfynd i form av yxor m.m. från stenåldern, och det är troligt att många av dem härrör från boplatser, men utan en systematisk genomgång av materialet kan detta inte avgöras. Det bör i detta sammanhang påpekas möjligheten att man vid markarbeten kan påträffa rester av förhistoriska boplatser. Som regel utgöres dessa rester av härdar, kulturlager, fynd eller ev. riklig förekomst av skärvsten. Någon gravform från stenåldern har dock inte påträffats inom Sunne kommun.

Den utan tvekan vanligaste gravformen i kommunen är rösen och stensättningar. Dessa anläggningar brukar man hänföra till bronsåldern. Ofta är de stora och monumentalt placerade med vid utsikt över närbelägna vattendrag. I Sunne kommun finns många bra exempel på sådana placeringar. Rösena ligger där företrädesvis på östra sidan om Mellanfryken och Övre Fryken. De anläggningar som är i bäst skick är de koncentrationer som finns vid Skönberga i norra delen av Lysviks socken samt vid Smedsby i Östra Ämterviks socken. Dessa är karakteristiskt belägna och kan ses som fina representanter för fornlämningar av detta slag.

Om det är så att gravarnas placering sammanfaller med boplatsernas läge, skulle man under bronsåldern praktiskt taget uteslutande ha bott vid Frykens östra strand medan man under den därefter kommande perioden, järnåldern, delvis också skulle ha bott på västra stranden, nämligen vid Sunne och Rottneros. Här finns kommunens enda representanter för järnålderns gravsätt, högarna. Högarna vid Kolsnäsuddan och Rottnerosparken är de bästa i sitt slag i kommunen. De är dessutom belägna på sådana platser att de årligen besöks av en mängd turister.

De få fångstgropar som finns i kommunen är tämligen små och anspråkslösa och någon koncentration finns inte. De är huvudsakligen belägna i Lysviks och Östra Ämterviks östra delar. Fångstgropsjakt förbjöds så sent som 1865 varför dessa gropar kan avspegla ett relativt sent jaktsätt.

Värmlands museum har under flera år inom ramen för museets fornvårdsprogram och genom skogsvårdsstyrelsens försorg företagit omfattande röjningsarbeten kring flera av fornlämningarna inom undersökningsområdet. De objekt eller områden med fornlämningar som röjs är i första hand de, vilka här angetts kräva ett särskilt hänsynstagande.

SUNNE KOMMUN

Ö.ÄMTERVIKS S:N

SKALA 1:100.000

- KARTA NR 2
 FÖRHISTORISKA LÄMNINGAR
- 35 FÖRNLÄMNING
 - 92 FÖRNLÄMNING SOM KRÄVER SÄRSKILT HÄNSYNTAGANDE

FÖRTECKNING ÖVER FÖRHISTORISKA LÄMNINGAR, MILSTENAR M.M. I Ö. ÅNTERVIKS
SOCKEN

(Nummer i enlighet med Riksantikvarieämbetets inventering)

FORNÄMNINGAR (översiktskarta 2)

Fornlämning 1 4 rösen + 1 stensättning, rösen 7-10 m diam,
Staviken 1:8 0,6-1 m höga, grop i mitten, hållar. Stensätt-
Karta: 11 D 6 a ning 6x3,5 m, 0,3-0,5 m hög, kantkedja

Fornlämning 2 2 stensättningar, 9 m diam, 0,7-0,8 m hög,
Stavik 1:47 resp. 5 m diam, 0,3 m hög, kantkedja
Karta: 11 D 6 a

Fornlämning 8 Fornborg, ~70 x 45 m begränsad av 2-4,5 m bred
Högberg 1:2 mur, 0,2-0,4 m hög
Karta: 11 D 5 a

Kräver särskilt hänsynstagande. Borgen tillhör de två som finns i kommunen. Den är anlagd på ett för fornborgar märkligt ställe. I regel ligger dessa på ett högt lättförsvarat berg med naturliga stup och dessutom ibland någon mur. Denna fornborg är helt ringformad och belägen i flack terräng. Endast på ena sidan är berget något brantare. Borgen är mycket lättillgängligt belägen.

Fornlämning 11 Gravfält, 100 x 60 m bestående av 20 högar
Herresta 2:1 5-14 m diam, 0,3-1,6 m höga. Kanträna. En
Karta: 11 D 5 a hög innehåller skörbränd sten.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde B, Prästbol-Herresta.

Fornlämning 12 Röse, 19 x 10 m, gropar i mitten 2-3 m diam.
Herresta 2:1 0,3-0,5 m djup. Hällikande sten i mitten.
Karta: 11 D 5 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde B, Prästbol-Herresta.

Fornlämning 13 3 rösen, 14 m diam, 0,4 m högt; 5 m diam,
Herresta 2:1 0,2-0,3 m högt; resp. 5 m diam, 0,3 m högt.
Karta: 11 D 5 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde B, Prästbol-Herresta.

Fornlämning 14 Stensättning, 7 m diam, 0,4 m högt.
Herresta 2:1
Karta: 11 D 5 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde B, Prästbol-Herresta.

Fornlämning 15 Röse, 9 m diam, 0,5 m högt, gropar 1,5-2,5 m
Herresta 2:1 diam, 0,3-0,4 m djup. Hällliknande stenar.
Karta: 11 D 5 a Osäker stensättning intill 6 m diam, 0,3 m hög.

Fornlämning 18 Gravfält, 50 x 20 m bestående av 5 högar
Herresta 2:1 6-14 m diam, 0,6-1,3 m höga. Tydliga kantrännor
Karta: 11 D 5 a 0,5-0,6 m breda, 0,1-0,2 m djupa.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilken närmare motiveras i beskrivning av miljöområde B, Prästbol-Herresta.

Fornlämning 37 Fornborg, 220 x 50 m bestående av mur i S i
Visterud 1:15, 1:23 vinkel 50 m lång, 6-10 m bred, 0,6-1 m hög,
Karta: 11 D 5 c mur i N 25 m lång, 8-9 m bred, 0,4-0,6 m hög

Kräver särskilt hänsynstagande. Kommunen har enbart två fornborgar inom sina gränser. Av dessa är detta den för fornborgar mest karakteristiska med välbevarade, delvis dubbla murar. Borgen är belägen på en brant bergås med utsikt över myr eller mosse. Den är relativt lättillgängligt belägen genom markerad stig från bilväg.

Fornlämning 40 Stensättning, 6 m diam, 0,4 m hög.
Bössviken 1:17
Karta: 11 D 3 b

Fornlämning 41 Röse + 2 stensättningar, röse 9 m diam, 1 m högt,
Bössviken 1:9, 1:15 grop i mitten; stensättningar 4 m diam 0,2 resp.
Karta: 11 D 3 b 0,3 m höga.

- Fornlämning 42
Bössviken 1:10
Karta: 11 D 3 b
Röse + stensättning, 15 m diam, 1,1-1,6 m högt, gropar i mitten; resp. 6 m diam 0,3 m hög, gropar i mitten.
- Kräver särskilt hänsynstagande, Relativt välbevarat stort röse i karakteristisk miljö med vid utsikt över Fryken. Lättillgängligt belägen invid sommarstugeområde.
- Fornlämning 43
Bössviken 1:10, 1:5
Karta: 11 D 3 b
Stenåldersboplats, ca 100 m l, där ett flertal fynd av stenåldersföremål gjorts.
- Fornlämning 45
Bössviken 1:9
Karta: 11 D 3 b
Stenåldersboplats, där ett flertal stenåldersföremål hittats.
- Fornlämning 46
Rud 1:3
Karta: 11 D 4 b
Röse + stensättning, 15 m diam, 1,6 m högt, gropar, kallmurning; resp, 10 m diam, 0,3 m hög.
- Fornlämning 47
Fölsvik 1:2A, 1:13, 1:15
Karta: 11 D 4 b
2 rösen, 12 x 14 m, 1,7 m högt, grop i mitten, kallmurning, hälliknande stenar; resp, 11 m diam 1,5 m högt, kallmurning.
- Fornlämning 48
Fölsvik 1:8, 1:16, 1:7A
Karta: 11 D 4 b
Röse + 2 stensättningar, röse 10 x 12 m, 1,2 m högt, grop i mitten; stensättningar 5-6 m diam 0,3 m höga, grop i mitten.
- Fornlämning 49
Östmansby 1:2, 1:4
Karta: 11 D 4 b
Stensättning, 13 x 6 m, 0,3 m hög, två hällar i 0,7 resp, 0,5 m långa.
- Fornlämning 50
Östmansby 1:4
Karta: 11 D 4 b
Röse + stensättning, 10 m diam, 1,0 m högt hälliknande sten, grop i S; resp, 5 m diam 0,3 m hög.
- Fornlämning 51
Östmansby 1:3
Karta: 11 D 4 b
Röse + stensättning, 16 m diam, 1,8 m högt, grop i mitten 6 m diam 1,5 m djup; resp. 6 x 4 m, 0,2 m hög.

Fornlämning 57 2 rösen + 2 stensättningar, rösen 12 m diam 1,2 m högt, resp. 16 m diam 1,6 m högt, gropar, kallmurning, Stensättningar 5-7 m diam, 0,3-0,5 m höga, hällkista.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras nedan under nr 58.

Fornlämning 58 Röse, 11 m diam, 1,2 m högt, 7-8 gropar 1 m diam 0,1-0,2 m djupa. Hällliknande sten i NV 1x1 m.
Smedsby 1:5
Karta: 11 D 4 a

Kräver särskilt hänsynstagande, Dessa rösen och stensättningar kan ses som fina representanter för kommunens vanligaste anläggningar. De ligger samlade i karaktäristiskt läge med vid utsikt över Fryken. Anläggningarna är lättillgängligt belägna.

Fornlämning 59 Stensättning, 10 m diam, 0,2-0,4 m hög.
Smedsby 1:19
Karta: 11 D 4 b

Fornlämning 60 Stensättning, 6 m diam, 0,3 m hög.
Smedsby 1:3
Karta: 11 D 4 b

Fornlämning 61 Röse, 10 m diam, 1 m högt,
Smedsby 1:5
Karta: 11 D 4 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 63 2 rösen, 8 m diam, 0,8 m hög, gropar 2 x 1 m, 0,5 m djupa, resp, 6 m diam, 1 m hög, grop i mitten, 1,5 m diam, 0,4 m djup.
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 64 2 stensättningar, 7 m diam, 0,3 m hög, hällliknande stenar; resp. 8 x 5 m 0,5 m hög, grop i mitten 2 m diam, 0,5 m djup.
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 65
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

Gravfält, 45 x 15 m bestående av 1 röse 13 m diam, 1,2 m högt samt 4 stensättningar 5-8 m diam, 0,2-0,4 m höga, hälliknande stenar.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 66
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

2 stensättningar, 7 m diam, 0,4 m hög, grop i mitten 3 m diam 0,2 m djup; resp, 8 m diam, 0,4 m hög.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 67
Smedsby 1:6
Karta: 11 D 4 a

Röse, 10 m diam, 0,6 m högt.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 68
Smedsby 1:6
Karta: 11 D 4 a

Röse + stensättning, 9 m diam, 0,6 m högt, gropar i mitten 2 m diam 0,3 m djup; resp. 14 x 7 m, 0,5 m hög, gropar.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 69
Smedsby 1:6
Karta: 11 D 4 a

Röse, 12 m diam, 1,1 m högt, kallmurning i V, grop i mitten 2,5 m diam, 0,4 m djup.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 70
Smedsby 1:6
Karta: 11 D 4 a

2 rösen + 4 stensättningar, rösen 10-16 m diam, 0,8-1,6 m höga, kallmurning, gropar, 3 stensättning, 4-7 m diam, 0,3-0,5 m höga samt 1 stensättning 15 x 8 m, 0,6-0,7 m hög.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 71
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

2 rösen, 16 m diam, 1,8 m högt, grop i mitten
8x6 m, 1,5 m djup, resp. 13 m diam, 1,5 m högt,
gropar i mitten.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 72
Smedsby 1:27
Karta: 11 D 4 a

Stensättning, 7 m diam, 0,3 m hög.

Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av miljöområde C, Smedsby.

Fornlämning 79
Visterud 1:4
Karta: 11 D 5 c

Fångstgrop, 3 m diam, 0,8 m djup omgiven av
vall i Ö 1-1,5 m bred, 0,3 m hög, i N 2 sten-
block 0,5-0,6 m stora.

ANLÄGGNINGAR SOM MÅSTE KONTROLLUNDERSÖKAS

Fornlämning 4 Högberg 1:9 Karta: 11 D 6 a	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 9 Högberg 1:3 Karta: 11 D 5 a	Odlingsrösen
Fornlämning 10 Herresta 2:1 Karta: 11 D 5 a	Stensättningsliknande lämning
Fornlämning 16 Herresta 2:1 Karta: 11 D 5 a	Stensättningsliknande lämning
Fornlämning 17 Herresta 2:1 Karta: 11 D 5 a	Rest av hög?
Fornlämning 22 By 2:4 Karta: 11 D 5 a	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 30 Mosserud 1:3 Karta: 11 D 5 b	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 31 Mosserud 1:2 Karta: 11 D 5 b	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 32 Mosserud 1:2 Karta: 11 D 5 b	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 35 Nolbergsviken 1:3 Karta: 11 D 5 c	Ev. stenåldersboplats

Fornlämning 53
Rud 1:5
Karta: 11 D 4 b

Ev. stenåldersboplats

Fornlämning 56
Smedsby 1:30
Karta: 11 D 4 a

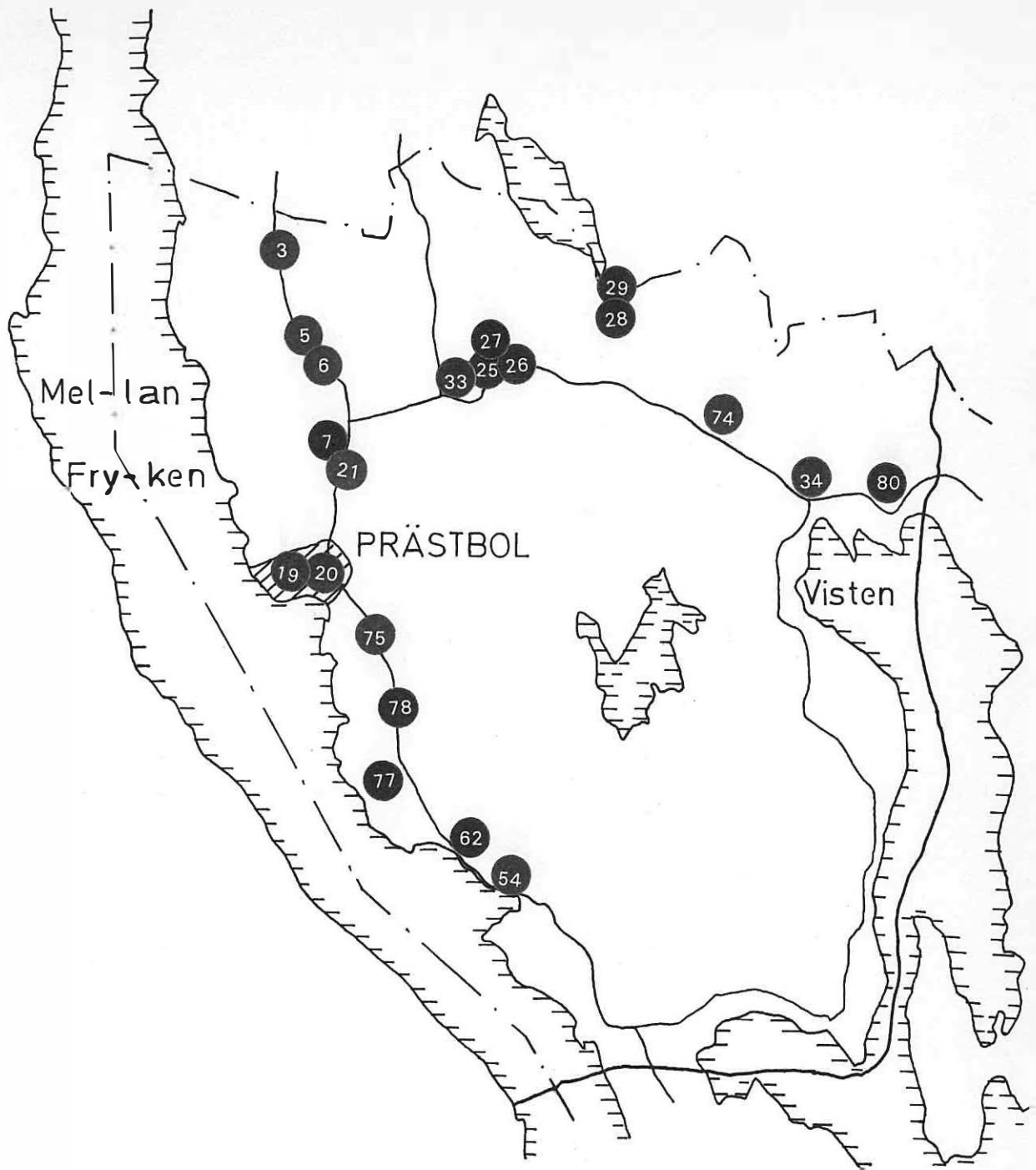
Ev. stenåldersboplats

Fornlämning 73
Visteberg 1:3
Karta: 11 D 5 c

Odlingsrösen

Fornlämning 76
Bävik 1:34
Karta: 11 D 4 b

Rest av röse?

KARTA NR 3
HISTORISKA LÄMNINGAR

SUNNE KOMMUN

Ö.ÄMTERVIKS S:N

SKALA 1:100.000

Milstenar, minnesstenar, broar, industrihistoriska lämningar m.m.
vilka också äger skydd enligt fornminneslagen (Översiktskarta 3)

<p>Fornlämning 3
Örbäck 1:8
Karta: 11 D 6 a</p>	<p><u>Milstolpe</u>, granit, 1,35 m hög, 0,3-0,4 m bred,
inskrift: "8".</p>
<p>Fornlämning 5
Högberg 1:9
Karta: 11 D 6 a</p>	<p><u>Milstolpe</u>, kalksten, 1,1 m hög, 0,47 m bred,
inskrift: "AF 1 MIL IAH 1767". Postament 2,5 x
2,5 m, 0,5-0,75 m högt.</p>
<p>Fornlämning 6
Högberg 1:2
Karta: 11 D 6 a</p>	<p><u>Kilometerstolpe</u>, granit 1,4 m hög, 0,3-0,4 m
bred, inskrift: "10".</p>
<p>Fornlämning 7
By 2:4
Karta: 11 D 5 a</p>	<p><u>Kilometerstolpe</u>, granit 1,25 m hög, 0,35 m bred
inskrift: "12".</p>
<p>Fornlämning 19
Prästbol 3:41
Karta: 11 D 5 a</p>	<p><u>Minnessten</u>, granit 1,15 m hög, 0,35 m bred,
byst av brons föreställande Selma Lagerlöf,
inskrift: "Gåva till Östra Änterviks församling
från Erik Elinder".</p>
<p>Fornlämning 20
Prästbol 4:1
Karta: 11 D 5 a</p>	<p><u>Kilometerstolpe</u>, granit 1,5 m hög, 0,35 m bred,
inskrift: "14".</p>
<p>Fornlämning 21
By 2:4
Karta: 11 D 5 a</p>	<p><u>Milstolpe</u>, kalksten 1,3 m hög, 0,23 m bred,
inskrift: "1/4 MIL 1767". Postament 1,5 x 1,5 m
0,2 m högt.</p>
<p>Fornlämning 25
Södra Ås S
Karta: 11 D 5 b</p>	<p><u>Kolerakyrkogård + minnessten</u>, 18 x 18 m, in-
hägnad med kedja och resta stenar, rest sten
1,4 m hög, 0,65 m bred, inskrift: "Inv: Begrav:
Plats d 24/11 1850.....".</p>

- Fornlämning 26
Södra Ås 1:17, 1:79
Karta: 11 D 5 b
- Fornlämning 27
Södra Ås 1:55
Karta: 11 D 5 b
- Fornlämning 28
Norra Ås 1:2 B
Karta: 11 D 6 b
- Fornlämning 29
Norra Ås 1:2 B, Gårdsjö 1:62
Karta: 11 D 6 b
- Fornlämning 33
Södra Ås 1:6
Karta: 11 D 5 b
- Fornlämning 34
Nolbergsviken S
Karta: 11 D 5 c
- Fornlämning 54
Rud 1:4
Karta: 11 D 4 b
- Fornlämning 62
Fölsvik 1:2 A
Karta: 11 D 4 b
- Fornlämning 74
Visterud 1:11
Karta: 11 D 5 c
- Fornlämning 75
Prästbol 3:62
Karta: 11 D 5 a
- Kurort, 'Södra Ås Brunn', källa + byggnader.
- Kilometerstolpe, granit 1 m hög, 0,4 m bred, inskrift: "14".
- Bruk, 'Gårdsjö Bruk', 40 x 25 m, murar 2,5-4 m höga och fundament, järnslag, kolstybb.
- Slagen bro, granit 7 m lång, 4,5 m bred, ett valv 2 m diam, 0,7 m högt.
- Milstolpe, kalksten, 1,35 m hög, 0,5 m bred, inskrift: "AF 1 MIL IAH 1767". Kallmurat postament 1,2 x 1,2 m, 0,7-0,8 m högt.
- Kilometerstolpe, granit, 1,5 m hög, 0,35 m bred, inskrift: "20".
- Milstolpe, kalksten 1,1 m hög, 0,33 m bred, inskrift: "1 MIL 17...". Postament 2,3 x 2,3 m, 0,5-1 m högt.
- Slagen bro, 6 m lång, 5 m bred, ett valv 2 m brett, 1,5 m högt.
- Slagen bro, 6 m lång, 4,5 m bred, ett valv 1,6-1,8 m brett, 2 m högt.
- Milstolpe, kalksten, 1,3 m hög, 0,32 m bred, inskrift: "1/2 MIL 1767".

Fornlämning 77
Smedsby 1:21
Karta: 11 D 4 a

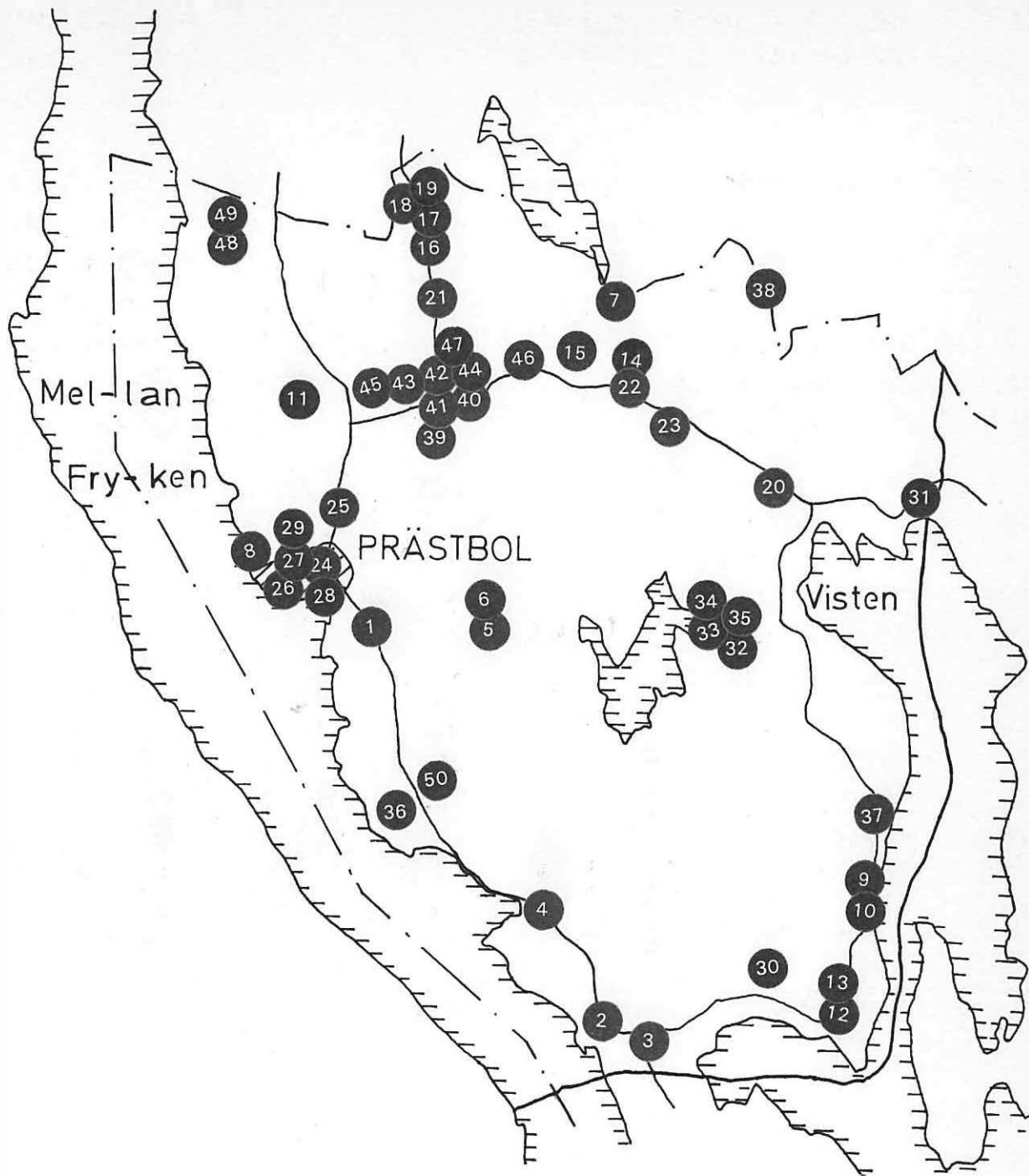
Milstolpe, kalksten, 0,42 m hög, 0,27-0,33 m
bred, inskrift: "1767". Postament 2,2 x 2,2 m,
0,6-0,9 m högt.

Fornlämning 78
Eävik 1:3
Karta: 11 D 5 a

Kilometerstolpe, granit, 1,25 m hög, 0,37 m
bred, inskrift: "16".

Fornlämning 80
Skacksjö 1:3, Sandviken 1:11
Karta: 11 D 5 c

Milsten, 1,25 m hög, 0,4 m bred, inskrift:
"1/4 MIL 1767". Kallmurat postament 2,3 x 1,85 m

0 5 km

KARTA NR 4
SÄRSKILT BEAKTANSVÄRDA
BYGGNADER

SUNNE KOMMUN

Ö.ÄMTERVIKS S:N

SKALA 1:100.000

FÖRTECKNING ÖVER SÄRSKILT BEAKTANSVÄRDA BYGGNADER I Ö. ÄMTERVIKS SOCKEN
(Översiktskarta 4)

1	Dävik 1:26	<u>Sommarställe</u> . Mindre träbyggnad med brutet tak, faluröd locklistpanel och tak av tvåkupigt tegel. Ett välbevarat bostadshus i nationalromantisk stil med liten vitmålad veranda och smårutiga fönster.
2	Bössviken 1:5
Karta 11331	<u>F.d. smedja, nu gårdsmuseum</u> . Liten knuttimrad stuga med ryggås och tak av enkupigt tegel. Byggnaden har även i det inre bevarat ett äldre utseende.
3	Dalen 1:9
Karta 11331	<u>Bondgård</u> . 1 1/2 plans timrad manbyggnad med frontespis och veranda. Huset har stående vitmålad spåntpanel och skiffertak. En välbevarad större manbyggnad, uppförd i den för 1800-talets slut karakteristiska stilen.
4	Fölsvik (samfällighet)
Kampebrobacken
Karta 11341	<u>Stuga</u> . Liten knuttimrad stuga med faluröd panelklädsel och tegeltäckt åstak. Huset har en gång förlängts något åt norr och har en separat ingång för denna del. Det är medtaget i inventeringen eftersom det på flera sätt ger ett ålderdomligt intryck.
5	Gunnerud 1:7
Gunneruds vårdhem
Karta 11351	<u>F.d. ålderdomshem, nu förskola</u> . Tvåvåning putsad tegelbyggnad med halvvalmat tak av falsad plåt, byggd 1913. F.d. tvättstuga med faluröd panelklädsel och brutet tak, delvis förändrad. Timrat spannmålsmagasin med faluröd locklistpanel och tegeltäckt tak. Källare, ladugård delvis av tegel m.fl. ekonomibygnader. En institutionsbyggnad typisk för 1900-talets första decennier. Genom sin stenarkitektur framträder den ytterligare gentemot omgivande träbebyggelse.

- 6 Gunnerud 1:21
Östesta
Karta 11351
- Bondgård. 1 1/2 plans timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tvåkupigt tegel. Byggnaden har halvcirkelformade överfönster med trekantiga överstycken. Denna fönsterutformning är typisk för Värmland och ger huset mycket av dess karaktär. Till gården hör diverse ekonomibyggnader av varierande ålder men med enhetlig utformning: faluröda träväggar och sadeltak. Äldst är en knuttimrad stolpbod med tegeltäckt mångastak.
- 7 Gårdsjöudden 1:1
Gårdsjö
Karta 11361
- F.d. bruk. Större huvudbyggnad från 1880-talets slut, uppförd av timmer i två våningar med ljusmålad fasspantpanel och tegeltak. Byggnaden är med sin oregelbundna huskropp och sin snickeriutsmyckning tidstypisk för 1800-talets senare år. Utförd i liknande stil är en liten åttkantig öppen paviljong.
- 8 Herresta 2:1
Karta 11350
- Prästgård. Herrgårdsbyggnad från omkr, sekelskiftet 1800, knuttimrad med ljusmålad lockpanel och tegeltak. Herresta som varit prästgård för Ö. Äntervik sedan 1823 har ett vackert läge på en höjd ett stycke nordväst om kyrkan och nära Fryken.
- 9 Humletorp 1:3
Karta 11342
- Bondgård. 1 1/2 plans knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tak av falsad plåt. Husets framsida domineras av en tvåvåning veranda, vars övre våning är glasad och rikt smyckad med lövsågerier. Även fönsteröverstyckena är lövsågade och vindsfönstrena är halvcirkelformade. Till gården hör ett timrat spannmålsmagasin och en knuttimrad loglänga med inbyggd loftgång.
- 10 Humletorp 1:7 A
Där väst
Karta 11342
- Bondgård. 1 1/2 plans timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Byggnaden har frontespis och en rikt utsmyckad snickarglädjeveranda. Till gården hör lillstuga och ladugårdslänga av ungefär samma ålder och utförande som manbyggnaden.

- 11 Högberg 1:11
Skrolyckan
Karta 11350
F.d. torp. Timrat boningshus från 1800-talet som tillbyggt med en utbyggnad 1932. Huset har faluröd locklistpanel och tegeltak. Skrolyckan är känt från Selma Lagerlöfs berättelse Kejsaren av Portugallien.
- 12 Knutserud 1:3, 16
"Där sör"
Karta 11332
F.d. handelsbod och magasin. Tvåvångt vinkelbyggt trähus med röd locklistpanel och vita snickerier. Trevångig magasinbyggnad av trä med faluröd locklistpanel och tegeltak. Både affär och magasin är välbevarade och typiska byggnader för 1920-talet.
- 13 Knutserud 1:11
"Där nol"
Karta 11332
F.d. bondgård. Tvåvångig knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och skiffertak. En karakteristisk och välhållen värmalandsgård.
- 14 Korterud 1:2
Kullen
Karta 11351
F.d. torp. Liten timrad stuga med faluröd lockpanel och tak av falsad plåt. Huset har en mycket liten glasveranda med måttfull snickeriglädjeutsmyckning. Till gården hör ladugård, stenkällar och vedbod, den senare dock förfallen.
- 15 Korterud 1:3
"Där nol"
Karta 11361
Bondgård. Tvåvångig timrad manbyggnad med faluröd panelklädsel och tak av falsad plåt. Utbyggnaden på ena gaveln är i och för sig typisk. Lillstuga av timmer med faluröd locklistpanel och tegeltak. Stugan har gamla dubbeldörrar i gustaviansk stil med spegelfyllnader och ornamentering i form av utskurna draperingar med tofsar. Två rödfärgade ekonomilängor med äldre detaljer som rundbågiga och gotiskt spetsiga fönster.
- 16 Mårbacka 1:2
Haget
Karta 11361
Arrendatorsgård till Mårbacka. Tvåvångig träbyggnad med gul lockpanel och tegeltak, uppförd som inspektorsbostad i en klassicerande stil med anknötning till den traditionella värmäländska bebyggelsen. På samma fastighet ligger en stor vitslammad ladugård av lertegel. Den uppfördes 1880-85 av Selma Lagerlöfs far som ruinerade sig på bygget och blev tvungen att gå ifrån gården.

- 17 Mårbacka 1:4
Karta 11361
Mårbacka herrgård
- Minnesgård för Selma Lagerlöf. Manbyggnaden, ursprungligen en rödmålad, envåning 1700-tals byggnad ombyggdes av Selma Lagerlöf 1921--23 efter ritningar av arkitekt Gustaf Clason. Huset är uppfört i två våningar med vitrappade väggar och säteritak. I det inre finns rester av den gamla inredningen i salen bevarad. Vid gården finns en gästflygel och en uthusflygel från 1910-talet, en gammalsmedja, ett påfågelshus och en affär (f.d. brygghus och smedsbostad). Anläggningen omges av en granhäcksomgärdad trädgård. Mårbacka äger skydd enligt lagen om byggnadsminnen samt § 86 byggnadslagen.
- 18 Mårbacka 1:6, 3:1
"Där ner"
Karta 11361
- F.d. bondgård. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak samt järnskorsten. Byggnaden som numera står obebodd är i det inre helt bevarad och renoverad såsom en museal anläggning. Som flyglar till huset ligger stalllänga och vagnsbod, båda knuttimrade äldre byggnader som renoverats. Till gården hör dessutom ladugård, bihus, rökbud och källare. "Där ner" är tämligen unik som komplett välbevarad gård med både exteriör och interiör oförändrade.
- 19 Mårbacka 3:1
Halla, Där opp
Karta 11361
- Bondgård. 1 1/2 plans timrad manbyggnad med ljusmålad lockpanel och tegeltak. Huset som är från 1800-talets början ombyggdes 1911 varvid frontespis och balkong bör ha tillkommit. Till gården hör diverse ekonomibyggnader, uppförda under 1900-talets lopp.
- 20 Nolbergsviken 1:11
Karta 11352
- F.d. bondgård. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och enkupigt tegeltak. Byggnader har en pampig empireportal samt lövsågade fönsteröverstycken och vindskivor. Den har nyligen renoverats på ett föredömligt sätt. Till gården hör lillstuga, spannmålsmagasin, bodlänga, stalllänga m.fl. äldre timrade byggnader i varierande skick.

- 21 Norra Ås 1:32
Karta 11361
- Bondgård. 1 1/2 plans timrad manbyggnad med vitmålade locklistpanel och tegeltak. Ett välbevarat mindre manhus med dubbeldörrar och enkel veranda. Till gården hör magasin, stall och ladugård med loge. Byggnaderna ligger på ömse sidor om landsvägen.
- 22 Norra Ås 1:41
Hagaby skola
Karta 11351
- F.d. skolbyggnad, nu sommarbostad. Större träbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset har frontespiser samt en veranda i klassicerande stil med 4 bärande kolonner. Skolan är uppförd 1926-27. Arkitekturen är mycket representativ för 1920-talets skolor. Intill skolan ligger en något äldre lärarbostad.
- 23 Norra Ås 1:52
Hagalund
Karta 11351
- Bondgård. 1 1/2 plans träbyggnad med ljusmålade fasspånpanel och tegeltak, byggd 1905-06. Huset har en karakteristisk sekelskiftesutförande med frontespis, panel på varierande ledd och med markerat listverk samt snickeriutsmyckning i gavelröstena. En tidigare glasveranda borttogs dock på 1950-talet. Till gården hör magasin, ladugård, oljemagasin och källare, allt från sekelskiftet och 1900-talets början.
- 24 Prästbol 3:6
Enåsen
Karta 11350
- Bondgård, f.d. pensionat. Tvåvåning timrad manbyggnad med vitmålade locklistpanel och tegeltak. Byggnaden anses vara från sekelskiftet 1800 men senare tillbyggd och förhöjd en våning. Bemärkansvärda är övervåningens fönster med rundbågiga överdelar, inpassade i fyrkantiga fönsterfoder. På baksidan har huset en dominerande och mindre lyckad utbyggnad som dock inte syns från framsidan. Bakom huset bildar stall, magasin, bod och källare en samlad och enhetlig gård som omsluts av lummiga träd.

- 25 Prästbol 3:17
Eriksberg
Karta 11350
Bostadshus. Envåning timmerbyggnad med röd lockpanel och tegeltak. Huset som är från 1800-talet har två hallaskorstenar och en veranda med måttfull lövsågeriutsmäckning. Mellan 1922 och 1960 inrymde huset ett café, kallat Solmans.
- 26 Prästbol 3:41
Karta 11350
F.d. skola, nu församlingshem. Knuttimrat tvåvåningshus med faluröd lockpanel och tegeltak. Sin nuvarande utformning torde byggnaden ha fått 1860 då den blev skola (vilket varade till 1912). I början av 1950-talet renoverades huset och inreddes till församlingshem. Den stilrena byggnaden är en betydelsefull del i miljön kring Ö. Ämterviks kyrka.
- 27 Prästbol 3:42
Ö. Ämterviks kyrka
Karta 11350
Kyrka och sockenstuga. Kyrkan av sten från 1798 är en långkyrka med torn i norr och kor i söder. Den är vitslammad. På kyrkogården finns den Lagerlöfska familjegraven där Selma Lagerlöf är begravnen. Väster om kyrkogården ligger sockenstugan från 1825, en knuttimrad byggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. Den används numera som sommarbostad.
- 28 Prästbol 3:59
Enkullen
Karta 11350
Bondgård. Timrad manbyggnad med gulmålad pärlspåntpanel och tegeltak. Byggnaden är uppförd 1897-1900 i tidstypisk stil med frontespiser, tvåvåning veranda med rik snickarglädjeutsmäckning, kontursågade fönsteromfattningar och snickerier i gavelröstena. En välbevarad manbyggnad från sekelskiftet. De tillhörande ekonomibygnaderna är av varierande ålder och mer moderniserade.
- 29 Prästbol 3:73
"Där Nol"
Karta 11350
Bostadshus. Träbyggnad från 1914 med gulmålad fasspåntpanel och brutet tak med falsad plåt. Huset har frontespiser samt veranda med balkong över. Byggnadens utformning är karakteristisk för 1910-talet. På fastigheten finns även en timrad lillstuga från 1905 med faluröd lockpanel, tegeltak och snickarglädjeveranda, ett timrat rödfärgat magasin, stall, ladugård och stenkällare.

- 30 Råbäck 1:1
Råbäcken
Karta 11332/11342
- Bondgård. 1 1/2 plans knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och skiffertak. I vardera gaveln har huset två runda fönster med trekantiga fönsteröverstycken. Verandan på framsidan tillkom 1919. En ny tillbyggnad på ens gaveln är ännu icke målad men bör rödfärgas. Råbäcken är en ovanligt komplett gård med en rad bevarade ekonomibyggnader från 1800-talet som är enhetligt utformade med rödfärgade träväggar och sadeltak. Nämnas kan lillstuga, visthusbod, stall, ladugård samt svin- och höns hus. Gården har även en synnerligen framträdande stenkällare, väl uppmurad och med plåttäckt mångåstak.
- 31 Sandviken 1:4
Karta 11352
- F.d. bondgård. 1 1/2 plans knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset som är av parstugetyp har om- och påbyggs vid 1800-talets slut. Det då tillkomna utseendet har bevarats till våra dagar. Till gården hör magasin lillstuga och bodlänga av äldre datum, samt en yngre ladugård. Särskilt magasinet är väl bevarat med små halvcirkelformade fönster med trekantiga överstycken i gavelröstena.
- 32 Skacksjö 1:3
Där ner
Karta 11352
- Bondgård. Tvåvåning timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak, sannolikt från 1800-talets mitt. Till gården hör en knuttimrad loglänga, brygghus, magasin och stenkällare, alla troligen från 1800-talets andra hälft, samt en yngre ladugård av trä och tegel. En välbevarad gård med enhetlig rödfärgad träbebyggelse av traditionellt värmländskt slag.
- 33 Skacksjö 1:17
Enbacka
Karta 11352
- F.d. mindre gård, nu sommarbostad. 1 1/2 plans träbyggnad med rödmålade fasspantpanel på horisontal och vertikal ledd. Huset har plåtklätt tak med frontespiser; på framsidan täcker det utskjutande frontespistaket en tvåvåning veranda med mycket rik snickarglädje. Byggnaden är uppförd 1900-05 ca och har en tidstypisk villaprägel.

34 Skacksjö 1:20/S

Karta 11351-52

Bondgård. I 1/2 plans timrad manbyggnad med gul locklistpanel och falsat plåttak. Byggnaden har äldre detaljer såsom halvcirkelformade fönster och i ena frontespisens spets en stor klocka med svart urtavla. I övrigt är byggnaden moderniserad med stora fönster och balkong m.m. På fastigheten ligger en mindre timmerbyggnad som vid sekel-skiftet användes som lanthandel. Huset har faluröd lockpanel, lövsågade fönsterfoder och ett rundbågigt fönster i gavelröstet. Lanthandeln som inrymdes i byggnadens norra del hade ingång genom dörren på den norra gaveln. På gården finns dessutom ett knuttimrat rödfärgat magasin på hög kallmurad grund, samt diverse andra ekonomi-byggnader av varierande ålder och utförande.

35 Skacksjö 1:72

Karta 11352

Missionshus. Envåning timmerbyggnad med faluröd locklistpanel på ena gaveln samt tegeltäckt tak. En karakteristisk enkel frikyrkobyggnad med gavelingång och stora fönster.

36 Snedsby 1:30

Karta 11340

Bondgård. Tvåvåning timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. På baksidan är huset sammanbyggt med en stenkällare. En traditionell mindre värmlandsgård.

37 Sund 1:3, 1:6

Sund

Karta 11342

Bondgård. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. Byggnaden är stor och osedvanligt bred i förhållande till längden. Knuttimrad röd stallänga med tegeltäckt mångåstak. Knuttimrat paneiklätt magasin samt smedja, den senare med mångåstak. Murad stenkällare. Murat och timrat fähus. En enhetlig och välbevarad gårdsbildning med samlad bebyggelse. Utmed landsvägen och fram till huset finns lövträdsalléer.

38 Svenserud 1:33

Lillstuga

Karta 11362

Sommarbostad. Liten knuttimrad stuga med faluröd locklistpanel och tegeltak. En välbevarad mindre stuga med äldre veranda.

- 39 S. Ås 1:11
"När Alfred"
Karta 11351
- Bondgård. 1 1/2 plans knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. Byggnaden har halvcirkelformade överfönster och veranda. Den tillhör en äldre byggnadstyp med långsmal form och s.k. parstugeplanlösning. Den rena stilen har bevarats väl i det yttre. Gården har en relativt symmetrisk form med parallellställda stall- och ladugårdsbyggnader från omkring 1880 respektive 1919. Dessutom finns en liten knuttimrad gavelsvalebod. En välbevarad och enhetlig gårdsbildning med manbyggnad av stort kulturhistoriskt värde.
- 40 S. Ås 1:32
Hagaborg
Karta 11351
- Boningshus. 1 1/2 plans träbyggnad med ljusmålad liggande och stående fasspântpanel samt tegeltak. Huset som är uppfört 1904-05 har en framträdande snickeristil med markerat listverk och en tvåvåning, rikt utsmyckad glasveranda.
- 41 S. Ås 1:45, 1:51
Karta 11351
- Boningshus. Mindre byggnad av plank med faluröd locklistpanel och tegeltak, byggd 1933. Stilen är mycket typisk för egnahemsbyggnader från 1920- och 30-talen som brukar kallas Per Albin-torp.
- 42 S. Ås 1:56
Karta 11351
- Missionshus. Vinkelbyggt timmerhus med liggande ljusmålad fasspântpanel och tegeltak. Ingången till kyrksalen sitter på östra gaveln. Under beredskapstiden på 1940-talet användes byggnaden för inkvartering av inkallade. Ett karakteristiskt missionshus av enklare slag.
- 43 S. Ås 1:63
"Där fram"
Karta 11351
- F.d. bondgård. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Inåtgående dubbeldörr i empirestil med rombiska och ornerade fält. Den omramande empireportalen tar upp samma rombmotiv ovanför dörröppningen. Byggnadens exteriör är mycket välbevarad. Till gården hör en äldre knuttimrad ladugårdsänga med tegeltäckt åstak. Manbyggnad och uthus bildar en väl bibehållen 1800-talsenhet.

- 44 S. Ås 1:66
Ås handel
Karta 11351
- F.d. affär, nedlagd 1975. Tvåvåning rappid och gul målad träbyggnad med valmat tegeltak. Den strama stilen är typisk för 1920-talets klassicism. Typisk är även affärsingångens placering i ett avskuret hörn.
- 45 S. Ås 1:72
Kvarna
Karta 11351
- Elektrisk kvarn. Två vånings träbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Kvarminredningen är komplett bevarad sedan nedläggningen 1972. En karakteristisk kvarnbyggnad från 1900-talets förs hälft.
- 46 S. Ås 1:79
Ås brunn
Karta 11351
- Hembygdsgård, f.d. brunn- och badanstalt. 1 1/2 plans knuttimrad mangårdsbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Byggnaden har åstak och 2 järnskorstenar samt dubbeldörrar omfattade av en enkel empireportal. Den är flyttad från Fölsvik av hembygdsföreningen. Knuttimrat och rödfärgat härbre med tegeltak, hämtat från Västmyr. F.d. brunnbyggnad och restaurang, timrat med liggande och stående ljus panel och tegeltak. Byggnaden har en öppen glasveranda på vardera gaveln. Ett rött mindre böningshus av sekeiskiftes-typ, en liten röd stuga samt dansbana, scen och utlaus finns också inom området.
- 47 S. Ås 1:91
Nystuga
Karta 11351
- Bondgård. 1 1/2 plans träbyggnad med ljusmålade fasspant- och locklistpanel samt tegeltak. Huset har en tvåvåning snickarglädjeveranda med mycket rika lövsågerier. En av grunstenarna är daterad med året 1909. På gården finns en timrad lillstuga, och ett timrat stall samt en yngre ladugård. Ekonomibygnaderna är enhetligt brädklädda och rödfärgade och har tegel- eller plåttak.

- 48 Örbäck 1:7
"Där fram"
Karta 11360
- Bondgård. 1 1/2 vånings timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak, enligt uppgift från 1855. Byggnaden som är mycket välbevarad har halvcirkelformade överfönster med trekantiga fönsteromfattningar, en enkel veranda och vackra dubbeldörrar. Knuttimrad och rödfärgad stallbyggnad med tegetak. Längan är uppförd på 1800-talet av äldre timmer; en stock är försedd med en inskrift från 1600-talet. Knuttimrad och rödfärgad ladugårdslänga med plåttak, uppförd 1887. Magasin och höns hus, båda av rödmålat timmer. "Där fram" är en mycket välbevarad och enhetlig 1800-talsgård, vilken som helhet är av stort kulturhistoriskt intresse.
- 49 Örbäck 2:3
"Där no1"
Karta 11360
- F.d. bondgård, nu sommarbostad. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Byggnaden som är ovanligt stor uppges vara från 1800-talets början. Den har nyligen genomgått en fullständig restaurering med bibehållande av den ursprungliga stilen.
- 50 Östmansby 1:5 A
"Dalen"
Karta 11341
- Bondgård. Tvåvåning knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset har dubbeldörrar och en enkel dörrömfattning med en trubbig trekantsgavel över öppningen. Byggnaden som står oanvänd är tåligen välbevarad i det inre med bl.a. kakelugnar. Den ligger omgiven av en ny manbyggnad och ekonomibyggnader av varierande ålder.

PM I BYGGNADSVÄRDE

En stor del av en byggnads värde ligger i att dess tidstypiska karaktär bevarats i dess yttre utseende. Men den måste också vara så fullständigt bevarad som möjligt i sina detaljer. Tyvärr blir just dessa detaljer ofta föremål för förändringar. Förändringarna motiveras ibland av praktiska skäl, men lika ofta är det rent oförstånd från ägarens sida, som gör att exempelvis värdefulla snickerier blir utbytta och kakelugnar tas bort. Erfarenheten visar att ägarna i de flesta fall är mycket tacksamma för att i tid få uppgifter om sådana detaljer som är viktiga för byggnadens kulturhistoriska värde. Dessa kan i många fall höja byggnadens värde också rent ekonomiskt.

Emellertid finns det en tradition att äldre hus skall renoveras så genomgripande att de ur inredningssynpunkt får samma utseende som nybyggnader. I de flesta fall skulle mindre genomgripande åtgärder leda till samma resultat ur funktionell synpunkt. De enskilda ägarna behöver här myndigheternas stöd och rådgivning. Det är självklart att kulturhistoriskt värdefulla hus skall renoveras så att de fyller dagens standardkrav. Men renoveringen kan göras så att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Följande sammanställning omfattar byggnadsdetaljer som är viktiga för en byggnads kulturhistoriska värde. De bör så långt möjligt bevaras. Att byggnadsnämnden vid granskning av ansökningar rörande dessa detaljer följer här utfärdade rekommendationer - vore önskvärt.

EXTERIÖR

Fasaden

a. Viktigast är att kulturhistoriskt värdefulla byggnader får bibehålla sina fasader i oförändrat skick. I första hand gäller detta fasadernas färg och material. Ett utbyte av fasadbeklädnaden minskar i de flesta fall en byggnads kulturhistoriska betydelse.

Exempel:

Träpanel är utmärkande för svenskt byggnadsskick under de senaste två århundradena. Panelen är en del av husets arkitektur och bör därför fullt bibehållas. Skadade delar av panelen kan bytas mot nya med samma utseende. Man bör undvika att byta hela panelen - de bräder som kan användas igen bör bibehållas.

Färgen bör i princip vara samma som huset haft tidigare. Också detaljer, som knutar, foder etc., i avvikande färg bör målas i den färg de tidigare haft. Särskilt viktigt är behållandet av rödfärgen. I äldre tid var husen i allmänhet rödfärgade och ännu utgör rödfärgen ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet. Med rödfärg menas här den faluröda slamfärgen - en vägg som målas med täckande färg (olja-, plastfärg) får ett helt annat utseende.

Snickerier: dörr och fönsterfoder, taklist och andra snickerier är en del av husets arkitektur och måste bibehållas om inte husets utseende skall förändras. Skadade delar bör bytas ut mot nya med exakt samma utseende och profilering. Ännu mer än i fråga om panelen gäller här att alla delar som är i användbart skick skall bibehållas.

Ytterdörren

b. En gammal ytterdörr bör bevaras. Sätt ej en modern dörr på ett gammalt hus.

Fönster

c. Fönstrens form och placering är ytterst viktig för byggnadens utseende. Byter man fönster mot kopplade är det viktigt att fönstrens dimensioner, spröjsindelning bibehålls. Ev. kan innerrutan göras hel om den gamla indelningen bibehålls i det yttre. Observera att snickare sätter in det gamla glaset i den nya bågen om man så vill.

Tak

d. Den ursprungliga taktäckningen har ofta varit skiffer eller takspån. Dessa är svåra att få tag på i dag och mycket arbete är förbundet med läggandet av spån och skiffer. Det vanligaste ersättningsmaterialet är taktegel. I undantagsfall kan andra material användas, förutsatt att de har samma färg och karaktär som det ursprungliga materialet. Av de olika plåtmaterialen kan den grafitgrå, korrugerade plåten användas eller pannplåt som målas i en grafitgrå färg. Utbytes ett spåntak mot tegeltak, glöm inte att kontrollera att takstolskonstruktionen är tillräckligt kraftig för att kunna bära upp det betydligt tyngre tegeltaket. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

Veranda, förstukvist

e. En veranda hör ofta samman med husets byggnadsstil och bör därför bibehållas. Eventuellt "snickarglädje" är ett värdefullt inslag som så långt som möjligt bör bibehållas, även om det ibland är ett senare tillskott till ett äldre hus.

INTERIÖR

Om huset är välbevarat också i det inre är betydelsefullt för det kulturhistoriska värdet. Tyvärr har de flesta äldre hus i dag mer eller mindre förändrats. Men också enstaka detaljer är värdefulla. Äldre detaljer i inredningen bidrar ofta till att öka trivseln och höja husets ekonomiska värde.

Planlösning

a. Många ombyggnader kan genomföras utan att planindelningen förändras. Det är bättre att bevara den befintliga planen och inskränka förändringarna till ombyggnaden av en del av huset än att företaga en genomgripande förändring av planlösningen.

Eldstäder

b. En byggnads ekonomiska värde ökar om kakelugnar, spisar och eventuellt köksspis eller spiskåpa finns kvar. Kakelugnar och andra äldre eldstäder är redan så sällsynta att man bör inrikta sig på att bevara de som ännu finns kvar, de kan vara värda tusentals kronor.

Snickerier

c. Dörrar, dörr- och fönsterfoder, golv och taklister bör återanvändas. Behöver dessa kompletteras finns inom länet ett flertal snickerier som nyttillverkar profilerade listverk.

Golv och tak

d. Äldre bräntak eller brädgolv bör bevaras, även om de måste döljas av papptak eller mattor.

Anm.

Inte sällan förekommer tillägg av romantiserande byggnadsdelar och byggnadsdetaljer för att huset skall få äldre utseende än det redan har. Detta bör inte förekomma. Avgörande för husets värde är äktheten på fasadernas utseende och detaljer. Historiserande tillskott enbart minskar värdet.